

Nushası 10 kuruş

Senelik abonasi
100 kuruş

Posta ücreti 40 Para

Posta ücreti 10 kuruş

İstanbul

Şehremaneti Mecmuası

[Şehremaneti tarafından ayda bir çıkarılır]

Sene : 6

Mart 1930

Sayı : 67

yandıklarını aynı zamanda film yangınlarının ne netice verebileceklerini kısaca hulasa faideden hali değildir .

Rontkenden filmler. NİTROZEELULOSE filmleridir. Bunlar bilhassa gayet ince olduklarından gayet çabuk ateş alırlar, alevleri pek sür'atle intişar eder. Daha 140-150 derecede inhilale başla - yarak kabili iştial bîr gaz neşr ederler . Alevsiz olan bu inhilal esnasında çıkan gazlar bir müddet sonra kendiliklerinden ateş alabilirler. Bu gazlarda fazla miktarda hamızı karbon gibi boğucu gazler mevcut oldığü gibi gayet muhrış ve zehirli hamzat da vardır. Hava ile mahlutu kabili infilaktır . Yukarıda yazıldığı gibi 1 Gram film 600 santime-

tre mikabı gaz neşr ederki bir kaç kilofilmin inhilalinden çıkan gazların pek vasi bir yeri zehirli olan bu gaz ile doldurmağa kafi geleceğı anlaşılr .

Film yangınlarını temamlle söndürebilecek bir vasıta şimdiye kadar keşf edilmemiştir. Eğer ateş alan filim çok ise bunu suya boğmak şartile bile söndürmek gayri kabil denecek kadar zordur . Su ile alevi kesmek kabil olsa bile , alevden daha çok tehlikeli olan alevsiz inhilalin önüne geçilemez, ve bu suretle yangın vaziyeti daha fena bir şekl almış olur .

Tetkik Şubesi
Makine Mükndisi
NUSRET

Amerika'da mahallî idareler

Beynelmîl Şehirler Birliği Cemiyeti bu son aylarda Müttehîdei Amerikanın, İdarei Hususiye yani, Mahalli idare usulüne dair 200 ve kûsur sayfalık büyük ve mühim bir eser neşretmiş ve bir adedini âzasından bulunan İstanbul şehrine göndermiştir .

Hakikaten, bütün Avrupa medeniyet dünyası bir müddetten beri Müttehîdei Amerikanın en intizamperver fikirlerle parlak bir tekemmül gösteren cümhuriyet ve ahali sistemlerini çok dikkatle takibi cümlesinden olmak üzere belediye ve şehir idarelerini ve bu meyanda Mahalli İdare usullerini böyle büyük ciltler doldurmak suretile tetkik etmek tedir .

Amerikanın , hem ilim hem de servet üzerine kurduğı medeniyetini refah ve hurriyetin en mes'ut bir cilanı olmak üzere her gün yeni yeni ıslah ve tekâmüllerine şahit olmaktayız .

Bu bahsedeceğimiz eserin binasını izah için en büyük taksimatını şuraya dercediyoruz :

Birinci kısım : Müttehîdei Amerikada İdarei mahalliye hakkında tarihi hulasa .

Bu bahis 1 — müstemlike devrinde hükûmeti mahalliye usulü ; 2 — ihtilâl - den 19 uncu asir ortasına kadar mahalli idare ; 3 — 1850 den zamanımıza kadarki devir malumatını muhtevidir .

İkinci kısım : Mahalli hükûmet tatifatını, taksimatını ve bunun adli, intihabi, askeri teşkilatile maarif, sıhhiye, hayri ve içtimai muavenet ile idari küçük taksimatı gösterir . Bunun mühim bir bahsi son inkişaf ile şehirler yani Belediyeler idaresine ve ayrıca « büyük bir şehir camiası » unvanı altında New-york şehrine ait bir faslı ve sonra bunların vezaifi ile Belediyeler maliyesi, yani varidat ve bütçesine, masarifatın kontrolüne mütealliktir .

Üçüncü kısım : Mahalli idarenin kanuni tetkikına aittir .

Bunda belediyeler teşkilâtı ve resmi hususi cemaat teşekküllerile belediyelerin hakkı kazası ve istimlak salahiyyetleri, hukuki istişare ve idari mesuliyetlere dair tetkikat vardır .

..

Eserin mukaddimesi pek kıymettar mutalaaları hamildir .

Başlangıcında diyor ki :

... Vatandaşların idare ile hemen yevmi olan temasları ekseriya mahalli teşkilât ve teazzuflar vasıtasıyledir. İdarenin, az çok muhtariyeti, ahalinin az çok doğrudan doğruya uhdesine aldığı nazaret hissesi, bize bir milletin siyasi olgunluğu yani kemale ermişliği ve hürriyetlerin onu tekeffül derecesi üzerine kıymetli malûmat ilzar ve temin eder. Maddi medeniyetimizin en zarurî ve elzem surette talep ettiği tadiller ve siyasi tesisata ait iktibasların fenni mahiyette inkişafının medarı hiç şüphesiz mahalli mesai ve endişeler dahilindedir .

Mintakalara ait menfaatler sahasındaki serbesti ile bunun mafevki bir kontrol lüzumu arasında muvazene ayarını tanzimdeki nazik nokta ulûmü siyasiyenin en müşkül meselesidir .

Bu mesele devlet ricali ile erbabı matbuatın çok emek verdikleri bir kaziyedir .

Bu hususta Belçikanın bulduğu sureti hallin en doğru noktayı elde ettiğini beyan belki mubalağa telekki edilir ; şükadar ki onu diğer memleketlerle mukayese ettiğimizde, pek makul ve pek mucibi hoşnudi sureti halli bulmuş olduğu neticesine vasil olacağız .

Bu semereli yaklaşımlar, hiç değilse bu son zamanlarda, hizmeti umumiye

teşkilâtına, şehirciliğe yahut istatistike tealluk eden maddelerde semereli iselerde hukuka ait noktalar da maalesef pek zayıfdırlar .

Bu şaraite nazaran, müttehedei Amerikadaki mahalli idareler hakkında bir tetkikin faydasız olımtacağı düşünöldü .

Bu mevzuu hem siyasi hem de kanuni iki noktai nazarı cem eder halde yazılmış bir kitabın fransızcada mevcut bulunduğunu zannetmiyoruz .

Bu mevzu, şu son senelerde, bütün dünyanın amerikaya tevcihi nazarı cihetiyle de calibi merak olsa gerektir .

Medeniyetin yeni şekilleri, yüksek mahiyette teşkilâta malik iktisadi bir hayat, görölmemiş bir umran, ki bazıları bunun izahını amerikanın yalnız servet menba'larının çokluğunda ve coğrafi şeraitinin güzelliğinde değil bir de tesislerinin itidalinde buluyorlar, bunların hepsi marakamızı ve mutalaa gayretini tahrik ediyorlar .

Bu mevzu hakkında burada tam bir izah ve tenvire muvaffak olmak iddiasında değiliz. Çünkü 48 hükûmetin o kadar muhtelif tesisatı mahalliyesini tafsilatile muayene ve tahlil demek olan ağır bir işin ehli olmadığımızı hissediyoruz .

Kitabımızın 1 inci ve 2 inci kısımlarında, mütelhassısların beğendikleri tadiller ve islahları da ilâve etmek şartile mahalli teşekküllerin bir tarihçesini hulasa ile iktifa ettik. Bu sırada, nazarı dikkata almağa lâyık en mühim evsafı alaimi ve ez cümle müessesat ve teşkilâtın adedindeki noksanı, bundan dolayı sınaî ve ticari teşkilâtın vasil olduğu mükemmeliyetle mütenasip olmaktan uzak bulunması noktalarını ihmal etmedik, ve dedik ki büyük şehir merkezleri ve bunların hidematı umumiye

cihazları manzarası karşısında kuvvei müdrikenin hissiyata galebesi lâzımdır. Müttehidei Amerikada siyaset iktisat kadar ragbete şayan değildir.

Kitabın 3 üncü kısmı « Belediye hey'etleri » nin ve sülâhiyetlerin, mahkemelerin serlu tefsirine göre ta'rifine hasredildi.

Burada kuvvei kazaiyenin umumi-yetle her derecei idariye üzerine olan hükmü tesir ve ya kontrolünün vüs'atinden bahse mecburiyet görmedik.

Yalnız telif ve telfik noktai nazarından bazı hukuki nazarlari tahlil etmek istedik.

Hükûmlerimizde bir nevi sıhhat ve kat'iyet noktası, ve ahkâmı kanuniyeye istinat ettiğimiz hudutlarda bazı müphemiyetle bizi belki de muahaze ederler.

Biz burada ve Amerikalıların gayri sabit, ılatası müşkül bu usulü hukukiyesinin iktibas endişesiyle yanlış bir fikir vermeğe sebep olacak pek basit taslaklar yapmağı menetmiş olmak için bizim fransiz hukuku zevki mantukısına karşı bazı fedakârlık lüzumunu tahmin ettik.

Bir kaç noktası hariç olmak üzere bu kanunlar, yalnız bir vücut teşkil ve, Belçika Temyiz usulü gibi, ancak bir ruh ile hareket eden en yüksek bir usulün vahdeti hareketına mütehammil olmadıkları gibi diğer cihetten İngiliz kavanininde olduğu vechile aynı inkiyat ile mutavaatkâr değildirler.

Hey'eti müttehide teşkilâtı esasiye kanununun tatbikına ait bazı mesail bir tarafa bırakılırsa bu ahkâmı kanuniye mecmualarından tek bir müsbet hukuk mahiyeti bulup çıkarmak imkânsızdır. Bir çok noktalarda müttehideyi teşkil eden hükûmetlerin adedi kadar muhtelif hukuk ahkâmı vardır.

Profesör Lambert'in şu beyanâtı buna misaldir :

« Amerika hükûmetlerinin hususi kavanini hep aynı çabuklukla teessüs etmediği gibi İngiliz kanunları kadar da tamamen sabit hale gelemez. Bundan mada, bazı ahvalde rey ve ya hükmün ikna'kuveli pek vasi mikyasa o şeyin müstenit bulunduğu edille ve mutalanım kuvvetine tabidir, ve bundandır ki her kanunuşinas ve her mahmeke kendine has bir hakim olmak mecburiyetindedir. »

Daaviye ait mesailin en bariz hususiyeti olan, idarenin fevkalmukavele mes'uliyetli için de son fasıl tahsis edilmiştir.

Söze nihayet vermek için, burada Amerika hukuk ülemasının kendi kanunlarındaki kifayetsizliği itiraflarını, ve ahengi kanuniye murvafık ve hakkaniyet hissine daha mutabik yeni hukukiyat tedvinini lüzumunda ısrarlarını beyan ile iktifa ederiz.

..

Kitabın mukaddemesi burada bitiyor. Bu mevzua, yani belediye, idarei mahalliye sistemlerinin amerikaya ait eşkâl ve ahkâmından bâhis 78 kitap ve mecmuaya muracaat gibi çok geniş ve mükemmel bir kitabiyyat mahsulu olan bu eseri Bruksel serbest Üniversitesinde hoca M. Juls Lespes vücade getirmiştir.

Eserin her geçidi calibi dikkat olma kla beraber gerek teşekkülâtı siyasiye ve gerek snai, zirai yekdiglerinden çok farklı muntakaların icabatı olmak üzere müteferrik ve muhtelif lüzum ve gayelerle muhtelif manzara izhar eden amerika sistemleri ne Avrupada ve ne de Şarkta tevattun edemeyecek ve kabiliyeti tatbikiye gösteremeyecek hususiyat kabilerinden olsalar gerektir.

Bununla beraber, eserin fikir ve mutalaa itibarile calibi dikkat bir bahis olan 3 üncü kısmın, yani kuvvei teşriye ve belediyeler faslının baştan bir kaç maddesini buraya nakletmekte fayda gördük :

1 inci mephas

Müttehidei Amerika da « idarei mahalliye muhtariyeti » ne ait hukuk mevcuttur .

Başka her yerde olduğu gibi Amerika belediyeleri de iki vafsa maliktir . Yani bazı vezâifin itnâmı hizmetinde hükümeti merkeziyenin uzuvlarından biri, ve diğer cihetten ihtiyaçatı mahalliye umurunun ifa için vücuda getirilmiş bir mahalli idare cüz'î ferdidir .

« Belediye hey'etleri mensubiyeti » her şeyden evvel devlet unsurunu ifade eder . Bunun tefriki bir taraftan asıl « Belediye hey'eti » diye cismanî yani hakiki bir mevcudiyet , diğer cihetten bir dairei intihabiye ifade eden şehir (borough) veya site (city) şahsiyeti hükmiye ve ma'neviyeleri vardır .

İlmi hukuk bu belediyeler faaliyetinin mahalli şekli manzarasını takriben hususi bir hey'eti temsil eden bir vafsa mazhar etmekten hoşlanır .

Ve bu vechile, uzun müddet Avrupanın resmi idarelerinin me'suliyetinde olduğu gibi, kuvvei idariyenin hükümet kuvveti sıfatile değil bir şahsın resmi mahiyetinde tefrik ve temyiz eder . Şimdi burada her iki cihetin telifinden mütehassal tahlili kanunide kararsızlıklara tesadüf ediyoruz, yani hükümete ait vazifenin sırf mahalli olana zıt, ve idari ve ya resmi denilen muamelâtın « proprietary » yani hissedar yahut hususi olanlara muhalif bulunmasını görüyoruz. Mesela belediyelerin mümte-

likât ve menabii servetile hukuku idarenin emlaki emiriye ile emlaki hususiye arasında yaptığı tefriki muamelede bir tutmak bu kabildendir. Birde muayyen bir vazifenin hangi kısma gireceğini takarrür ettirmek pek güçtür .

Doğrusunu söylemek lâzım gelirse , mahâkim kararlarında belediyelere ait me'suliyet ve hukuku hususiyenin hakkaniyetle sıyaneti gözetilmekle beraber bu hususta kat'î bir mahakki temyiz yoktur . Bu noktai nazardan belediye teşekkülleri hakkı milkiyetlerine onu istediği gibi halk ve mahveden hükümetce sureti hususiyede kanunî bir sağlam temel bulmak me's'ulesi bütün inceliğiyle bir sureti hal ister. Aralarında sıkı münasebât olan hükûmetler ve mahalli idarelere vazaif itibariyle müteakabilen verilen vüs'at ve ehemmiyetin Devlet kuvvei teşriyesi ile Belediye arasındaki alâkat fikrini takviye eder . Belediyenin her şeyden evvel hükümeti mahalliye bir vasıtası olduğu eger kabul ediliyorsa ona , miantikan , geniş ve umumî bir haddi haiz muayyen bir muhtariyet bahşedilmelidir .

Şüphesiz bazı kontrollara tabi tutmakla beraber onu vazın kanunun mütemadi müdahalelerinden esirgemek lâzımdır .

Eger bilakis, onda daha ziyade bir Devlet idaresi ajanlığı mahiyeti görülmüş müdahalelerin envaini tesbit mümkündür .

Bu ikinci şekil ise hemen sureti umumiyede kabul edilmiştir. Kavanini mahsusanın belediye işlerine kesreti müdahalesi belediye işlerinde şedit irticalar yapmıştır .

Bununla beraber teşrii kudreti mutlakının belediye teşekkülleri üzerine

olan hakimiyeti tenkit edilmişti. Devletler daha doğmazdan evvel ve onların teassüslerinde mahalli idare denilen ve bütün kuvvetlerin menbaı olan ahaliye ait bulunan bir hakkin mevcut olup olmadığı süali varit idi. Bu günkü ekseriyet bu hukuku inkârda her ne kadar müttefik iseler de bir ve diğer taraftan ibraz edilen delilleri burada temhit etmek haizi ehemmiyettir.

..

Mahalli hükûmet hukukunun aslı esası ilk defa (Mişigan) mahalli memurun intihabında ve hem kendi kanunu esasına hem de Amerikalılık hukukuna muhalif içtihadından çıkan bir mesele de kurulanmıştır.

Bunun üzerine şiddetli bahisler yürütölmüş ve hatta denilmiş ki: « hükûmet kendi akidei siyasiyesine göre mahalli tesislere bir şekil verebilir, fakat mahalli hükûmetin kat'i bir hukuku vardır ki onu ilga edemez. . . »

Vuzuhuna ve ifadesinin kat'iyetine rağmen bu telekki hiç bir tesir yapmamıştır. Memurların intihabında tahdide uğramış olan bu nazariye ancak bir kaç hükûmette takip edilmiştir.

Bazı müellifler bu mahalli hükûmet hukuku nazariyesine iki nevi edille tertip etmişlerdir ki bunların biri meşruti mana ve tefsire diğeri ise tarihe müstettir.

Bu müelliflere göre kuvvetler mecmuunun makarrı ahali kütlesidir. Kanunu esası, icrai, adli ve teşri diye üç şubeye ayrılan bu kuvvetlerin sureti inkisamını tanzimden başka bir şey yapmaz. Meşrutiyyetin tevzi'ini sarîh surette tayin etmediği yahut harfiyen temami temannına inkisam eden bu kuvvetlerin ameli hareketinde zaruri

mütemmimattan olduğuna göre zımnem bahsedilmiş addolunamıyanlar hâkimiyetin bakiyesine vazülyet olan millete kalır. O halde millet bunlara, hiç değilse siyasi teşkilât kollarından birinde vekil olarak bulunmak hakkına malik olsun.

Kanunu esası tarafından vekâlet verilmediği halde millete geçmiş adedilen bu kuvvetlerin devlet kuvvei teşriyesi kısmına bu intikali adetine karşı bir infial mevcuttur.

Mahalli idare muhtariyetinin hatta Nevv - England'da 19 uncu asırda şayani dikkat derecede zayıfladığı inkâr olunamaz. Yani eski mahalli birlikler hükûmetinin ve eski usullerin mevcudiyetine delâlet edebilecek vesâik olmadığı gibi hukuku umumiye ve şehirler hukukunu tettebbu eden kâfi miktar hukuksinas da yoktu.

Bununla beraber, diğer amiller bu Mahalli hükûmet nazariyesini topa tutarcasına reddetmeseydi bile irat olunan esbap ve edille gine kâfi gelmiyecekti. Her şeyden evvel, Müttehidei Amerika'nın ekser kısımlarında Mahalli hükûmetin kîdemi mevcudiyetine dair tarihi bir subut yoktur. Bunların hemen hepsi hükûmeti merkeziyenin eseridir.

Böyle bir dü'üncenin hukuk ve salahiyetler üzerine tesiri tabiidir. Filvaki, esaslarını « Common lavv » da yani « örfi kanunlar » da bulan ve sarahaten yahut zımnem bir kanunu esasının tekeffülüne malik olmayan bir hak, onu ne tadil ve ne de ilga edemeyecek olan kuvvei teşriyenin sademelelerinden oldukça masun bulunuyor.

Kanunların tefsirinde mahkemeler ekseriya bu « örfi kanun » lar esaslarına şüphesiz muracaat ediyorlar, fakat bir kanun ile mevcudiyeti tehlide uğra-

mayan ve o halde meşruti tekeffül ile tahkim edilmiş bulunan bir hakkın menşei bu « Common lavv » olduğunu kabul etmiş hiç bir karara destires olmak mümkün değildir .

Teşkilatcılar kanun vazederken mahalli hükûmeti gözden kaçırmadıkları muhakkaktır . Fakat bu mahalli idarelerin tenevvüü, hükûmeti merkeziyenin ve bilhassa kuvvei icraiyenin müdahalesi oldukça çok ve mühim noktalarda vaki idi . Meselâ mahalli mahakim hakimlerinin müstemleke valileri tarafından tayini bû kabilden olduğundan mahalli hükûmet haklarının hukuku umumiye-nin bir esası addu itibarı müşkül oluyordu .

İşte Müttehidei Amerikanın nevahi ve belediye idarei mahalliyelerinin es-sâtı hukukiye ve salahiyeti kanuniyeleri, bir yerden diğerine değişen ve merkezi idare ile kavanini umumiye vazı'larile mahakimin tahdidine ve mudahalei kazaiyesine ma'ruz bulunan, hususi ve gayri mümtaz kuyuda tabi'dir .

Şimdi birde Nev-York şehrinin şehir idaresini icmalen ta'rif edelim :

Büyük bir şehir camiası (Nev-York City)

Nev-York gibi muazzam bir şehir merkezinin teşkilâtı hakkında velev muhtasaran olsun malumat vermek ehemmiyete şayan olsa gerektir .

Fazla olarak, bu şehrin muhteşem binaları ve nüfus adedi onu nasıl dünyanın en büyük kesafetlerinden biri yapmışsa idarenin ve binaenaleyh uzuv-larının uhdesine düşen vazifelerin tenevvüü de o nisbette calibi dikkat olmuştur .

Büyük « Metropol » ler yani payitahtlar, evvelce biri birinden ayrı olan, ve fakat iktisadi ve fenni yeni hidematın zaruri lüzum neticesi topladığı idari birliklerin temerküz ettirilmesinden doğmuştur .

Şehirlerde bu birleştirmenin usul ve kaideleri ya Londradaki gibi « fedarasiyon », yahut Paris, Filadelfiya, Şikago, Piçburg, Los - Anjel, şehirlerinde olduğu gibi « Konsolidasiyon » yani tahkim ve takviye şeklidir . Nev-York şehri ise bu iki şeklin her ikisine de - tahkim şekline daha meyyal olarak - iştirak eder .

Meselâ Londra'da müteaddit Belediyeler takımı bir « Kontluk » vücuda getirdikleri halde Nev-York, da 5 Kontlukta bir tek Belediye dairesi oluyor . Londra şehri kontluğu bir çok tali kısımları yahut « boroughs » ları şamil iken Nev-Yorkta bundan ancak 5 tane vardır . Londrada her « borough » un birer belediye reisi varken Nev-Yorkta hükmü nüfuzu 5 « burg » üzerine sari bir tek reis bulunur .

(bitmedi)

Ali Suat